

CİDDİ BİR VELÂYETNAME KRİTİĞİ VE TARİHİ YENİDEN YAZMAK DENEMESİ: “SEYYİD ALİ SULTAN (KIZILDELI) VE VELÂYETNÂMESİ”

(A SERIOUS VELAYETNAME REVIEW AND ESSAY OF WRITING THE HISTORY: THE
VELAYETNAME OF SEYID ALI SULTAN (KIZILDELI)

Dr. Necmettin TURİNAY

Bazan bir söz bazan da bir yazı veya kitap insanı, daha önceden içinde yer almadığı bir aleme doğru çekip taşıyabiliyor. Yani her günkü meşguliyetinizin büsbütün dışında bir konu ve problemle meşgul olmak durumunda kalabiliyorsunuz. Rıza Yıldırım'ın “Hacı Bektaş Veli ve İlk Osmanlılar: Âşık Paşazade'ye Eleştirel Bir Bakış” (*Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 51 (2009), 107-46) adlı makalesi benim için işte böyle bir rol oynadı. Daha doğrusu ilgili makale ile Rıza Yıldırım'ın sergilediği tarihsel metinleri irdeleme ve bunlardan bir sonuca ulaşmak yolundaki tutumu oldukça dikkatimi çekti. O kadar önyargısız, duradüşüne ve tarihi metinlerin yüksek bir muhakeme ile irdelenmesi esasına dayanan bu makale, ulaştığı önemli sonuçlar bir tarafa, doğrudan bir yazma tutumu, üslubu ve geliştirdiği muhakeme tutarlılığı ile beni ziyadesiyle düşündürdü desem yeridir.

Dolayısıyla Rıza Yıldırım'ın şimdi üzerinde durmaya çalışacağım *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi* (Ankara: TTK, 2009) adlı çalışmasına, yukarıda adımla verdiğim makalenin kılavuzluğu sayesinde ulaştığımı burada söylemem gerekiyor.

Seyyid Ali Sultan veya Bektaşilik âlemindeki yaygın şöhreti ile Kızıldeli Sultan ve onun velâyetnamesi üzerine gerçekleştirilmiş bu çalışma; müphem ve karanlık bir tarihi aydınlatmaya ve gene aynı şekilde, müphem ve karanlık bir biyografiyi yeni baştan kurmaya adanmış. Okudukça öğreniyoruz ki Kızıldeli Sultan'ın, Bektaşilik muhayyilesinde bambaşka bir ağırlığı söz konusu. Nitekim Bektaşî gülbanklarında kendisine, Rumeli'nin manevi gözcüsü veya sorumlusu nazarıyla bakılıyor. Hele bir de buna Süleyman Paşa ile Rumeli'ye ilk geçen öncü sınışar arasında yer aldığı eklenecek olursa!..

Fakat bir yandan kendisi adına düzenlenmiş velâyetnamenin anlatma biçimi, öbür yandan da *Yemini, Virani ve Pir Sultan Abdal* gibi çeşitli Alevi-Bektaşî şairlerinin aşırı yüceltmeci, soyutlamacı tutumu sayesinde, ilgili portrenin ziyadesiyle bulanıklaştığını fark etmemek de mümkün olmuyor. Ancak şu da bir gerçek ki Kızıldeli Sultan menakıbı, onu bize, Rumeli fetihleri sırasında gazâ ruhu ile dopdolu bir kahraman olarak da vazediyor. Hazreti peygamber tarafından ta Horasandan Anadolu'ya (Suluca Karahöyük), oradan Bursa- Osmanlı sarayına ve bilahare de Rumeli fütuhatına sevk olunan, beli kılıçlı bir evliyâ figürü ile karşı karşıyayız yani. Dolayısıyla Rıza Yıldırım'ın yaptığı çalışma; aşırı / mübalâğalı keramet tezahürleri,

ondan aşığı düşmeyen rivayet, söylene ve abartmalarla yüklü velâyetname metni ile tarihi realitelerin, birbiri ile testini, doğrulamasını yapa yapa ilerliyor, geliyor desek yeridir.

Bu işi yaparken de Rıza Yıldırım, bazen bildiğimiz realitelerle menakıpnameyi irdelıyor; bazen da menakıpnamede vazedilen hakikatlerin izlerini araya araya bulmaya, onları doğrulamaya, çağdaş bazı tarih yazmaları ile bu bilgilerin teyidine veya boşa çıkartılmasına uğraşılıyor da uğraşılıyor. Sizin anlayacağınız, çoğu tarihçinin rasyonel bulmadığı ve ihtiva ettiği keramet yüceltmeleri ile de tarihsel gerçekliği büsbütün buharlaştırdığı varsayılan bu tür metinlerin, nasıl bir usûl ile ele alınması lâzım geldiği hususunda Rıza Yıldırım, bayağı bir emek sarfediyor ve burada da bayağı başarıya ulaşmış gözüküyor.

Tabii o, daha işe başlarken, kendi kendine soruyor: Velâyetname/menakıpname tarzı bir eser, tarihi bir metin değeri taşıyor mı? Yani daha açığı, kaynak olarak kullanılabilir mi? Ta ki bu soruyu biz de, her türlü edebi metinler, türküler, mesneviler vs. için de sorabiliriz. Fakat aynı şekilde, Rıza Yıldırım'ın irdelemeci tutumunu esas almak ve her türlü ihtiyatı da elden bırakmayan bir muhakeme ile yaklaşmak kaydıyla!...

VELÂYETNAMELERİN EDEBİ METİN DEĞERİ VE TARİHİLİĞİ

Kuşkusuz Rıza Yıldırım'a bu soruyu sorduran, ilgili Kızıldeli velâyetnamesinin veya diğer velâyetnamelerin, doğrudan birer tarihi metin olarak kaleme alınmamış olmasıdır. Hikayesi anlatılan velinin (*tarihi biyografi*), onu dinleyen veya algılayan kalabalıkların (*dini muhitler*) ve zaman içinde kademe kademe olgunlaşan bu yarı mitolojik hikayeyi nakleden kişinin (*yazıcı kişi*), üst üste binmiş psikolojileri ile yüklü hale gelen bu tür metinler, içinde somut bazı tarihi verileri barındırsalar bile, bütün bunlar ilgili eseri doğrudan tarihi bir metne gene de dönüştüremez. Onun için bu tür eserleri, her şeyden önce anlatmaya, dinlemeye, yani *hikaye etmeye* dayalı *edebi bir metin* telâkki etmek, ancak ondan sonradır ki bu metinlerin tarihi, dini, tasavvufi muhtevasına yönelmek, sanırım daha sağlıklı bir yol olur. Esere eğer böyle yaklaşacak olursak, okuduğunuz metnin nereleri anlatıcı, yazıcının kendisine, yani onun bakış açısına ait (yazma zamanının perspektifini yansıtır bu kısımlar), nereleri de hikâyesi anlatılan kişinin dünyasını, realitesini yansıtıyor (hadisenin vukû bulduğu zamanın realitesi), bunları daha sağlıklı ayırtmak ve kavramak imkânına kavuşuruz. Nitekim Seyyid Ali Sultan'ın Suluca Karahöyük'te Hacı Bektaş'la buluşturulmaları, metni kaleme alan yazıcının arzu ve tasavvurundan başka bir şey değildir. Arada yüzyıldan fazla süren boşluklara dikkati çeken Yıldırım da, zaten bu tür gayretkeşliklerin ziyadesiyle farkındadır.

İşte buradan sonradır ki eserin tarihi belge niteliği taşıyıp taşımadığını veya hangi kısımlarının kullanılıp kullanılmayacağını tayin, daha bir kolaylaşmış olur diye düşünüyoruz.

Öyleyse şöyle demek daha bir münasip olur; ilgili velâyetname, bilimsel, teorik bir tarih metni gibi kaleme alınmadığı, tam aksine herhangi bir yaşanmışlığın içine bir psikolojinin

de boca edildiği bir *tahkiyeye* dönüşmesi cihetiyle önce *edebi bir metin*, barındırdığı bazı tarihi atışar dolayısıyla da bilvesile tarihi bir eserdir. İşte Yıldırım'ın başarısı da asıl burada ortaya çıkıyor. Metni, Seyyid Ali Sultan'a veya yazıcı/anlatıcı kişiye ait mübalağalı psikolojilerden arındırarak, ihtiva ettiği tarihi özü ortaya koymaya çalışmak!... Bu açıdan, belki aradan bir asırdan fazla bir zaman geçtikten sonra kaleme alınmış velâyetnamede anlatılan fetihlerle, fetihlerin gerçekleşme sırası ile, elimizdeki tarihi verilerin eşleştirilmesi acaba nasıl bir sonuç verecektir dersiniz? Doğrusu ulaşılan sonuçlar, insanı şaşırtmaya yetip de artıyor bile!..

ESERDEKİ TARİH TAVIRI ve YAZILIŞ BİÇİMİ

Bu arada Yıldırım'ın eserini okurken, onun şöyle bir yol izlediği anlaşılıyor: İlk önce, çalıştığı konuya ilişkin, kaynak eserleri ve araştırmaları değerlendirmiş (“Giriş”, s. 1-12). Bilahare “Gelenekte Seyyid Ali Sultan” (Kuşkusuz Alevi-Bektaşî geleneğinde, s.13-23), “Velâyetnâme-i Seyyid Ali Sultan / Tarihsel Bir Analiz” (s. 37-100), “Seyyid Ali Sultan'ın Tarihsel Hayatı” (s. 113-157) ve nihayet kendisine hareket noktası teşkil eden asıl “Velâyetnâme metni” (s. 161 - 187).

Dolayısıyla Yıldırım bu bölümleri kurarken, aynı döneme ışık tutan çeşitli velâyetname metinlerini, tarihi arşiv kaynaklarını, ilk Osmanlı kroniklerini, şifahi fakat sonradan derlenip toparlanmış bir mirası (daha ziyade şiir bunlar); bu kişiye veya alana dönük kitap ve makaleleri okuya inceleye, kendi terkiğini oluşturmaya çalışıyor. Bu bölümleri okurken herhangi bir alana ilişkin tarihsel birikimin nasıl oluştuğunu, kademe kademe nasıl bir yekûn teşkil ettiğini görmek, doğrusu insana kıvanç veriyor. Fakat benim burada asıl dikkatimi çeken, yazarın kaynakları kullanırken asla kaba özetlemelere, genellemelere başvurmaması, küçük küçük alıntı cümlelerinden hareketle, onların birbirine iltisakı ve eklememesi suretiyle ortaya koyduğu “*yazma tutumu*” oluyor. Bu acelesiz, düşünce düşünce ilerleyen, metnin başı ile ulaştığı mesafe arasındaki mantık silsilesinde değil bir tenakuz, daldan dala atlama ve sıçramalarla da karşılaşmadığımız bu yazma tutumu, yer yer tarihi bir metni mi, yoksa giderek kendisi inşaaya yönelen bir tefekkürü mü okuduğumuz hususunda bizi adeta kuşkuya düşürüyor.

Nitekim bu çalışma, sırf bu yönüyle bile, bildiğimiz tarih tutumlarından bir hayli farklı. Metni okurken adeta, karanlık bir dehlizde yol alır gibi ilerliyorsunuz. Küçük küçük belge ve alıntıların sağladığı loş ışıklar altında, adım adım mesafe alıyor gibi bir hisse kapılıyorsunuz. Alevilik - Bektaşîlik gibi yanlış anlamalara müsait bir konuda, herhangi bir ön kabule iştirak, onu doğrulamak veya cerhetmek saplantılarından büsbütün azade bir çalışma! Doğabilecek muhtemel itirazları reddetmeden, hatta onlara önceden hak verir gibi bir havaya da bürünerek soğuk kanlılıkla, kendi mantık ve yorumunu kurmaya doğru emin adımlarla bir ilerleyiş!... Yani kompleksiz, varacağı sonuçlardan emin bir ilerleyiş suretinde, yavaş yavaş mesafe katediyor bu eser!..

ESERİN DİĞER BİR ÖZELLİĞİ: METODOLOJİ SORUNU

Fakat genç akademisyenin kaynaklara hakimiyeti ve onları değerlendirme kabiliyeti, ayrıca yazma tutumu ve her aşmada kademe kademe tezahür eden tarih yaklaşımı müsellemlerle beraber, bütün bunlardan ötede ilgili eser hakkında, söylenmesi gereken bazı hususlar daha bulunmuyor değil. Zira günümüzde edebi, sosyolojik veya tarihi bir çalışma, onu ister istemez önceden edinilmiş *teorik* veya *metodik* bir tutumla da iç içe kılıyor. Yani biz bir esere, döneme veya soruna, hali hazırda edinilmiş bir “bakış açısı” ile yaklaşmak durumunda kalıyoruz. Bu bakış açısı bizi, elimizde olmayarak tesir altında bırakıyor, dahası üzerine eğildiğimiz tarihi bir dönemi veya konuyu da, bu bakış açısı ile anlamlandırmaya kalkışıyoruz.

Bu noktada da kuşkusuz genç akademisyen arkadaşımızdan, büsbütün kendine mahsus, özgün yaklaşımlar bekliyor değiliz. Böyle olmakla beraber, ilgili çalışmayı yaparken, onun takındığı metodik tutumun tesbiti de ister istemez gerekli oluyor. Eseri bu açıdan okurken “heterodoks islâm”, “popüler islam”, “halk islamı”, “Ortodoks tutumları”, “şer’i islam”, “sözlü veya sözel tarih”, “resmi tarih veya İslam” biçimindeki kavramlarla sık sık karşılaşılıyorsunuz. Kaldı ki araştırmacı ilgili velâyetnameyi ve bu tür velâyetname metinlerinin hemen çoğunu “heterodoks İslam” kavramıyla özetlenebilecek bir düzlemde ele alıyor ve belki kastının ötesinde onları kategorize de etmiş oluyor.

Ancak bu tür genellemeler bizim tarzımız olmadığı gibi, araştırmacının kendisinin de, yukarıdaki kavramları gönül rahatlığı ile kullanmadığını fark etmekte gecikmiyoruz: “*Heterodoks İslam* terimi (emsal kavramlara da teşkil edilebilir her halde/ N.T) her türlü tartışma ve itiraza açık olmakla birlikte, bu kavramı herkesi memnun edecek biçimde karşılayacak bir başka terim de henüz bulunabilmiş değildir.” (s. 9, 20 no’lu dipnot) diyor ve böylece, bir nevi zaruret haline işaret etmiş oluyor. Ancak *heterodoks* kavram ve algılamasının daha munis, makul ve yerli bir karşılığının bulunması, sanırım fazla bir anlam taşımamalıdır. Çünkü buradaki asıl sorun, kavramın yerleştirilmesinden ziyade, doğrudan kendisine râcidir. O kavramları biz dilediğimiz seviye ve sıklıkta kullanalım, sonuç gene de değişmez çünkü. Zira kavramlar, bir zaruret, bir toplum, politika ve burada olduğu gibi tarih algılamasının parametrelerini inşa ederler. Meselâ biz “*heterodoksi*” dedikçe, insan zihni onu, ister istemez zıddıyla birlikte algılar, oradan da gene ister istemez “*ortodoksi*” kavramına varıp dayanmak durumunda kalırız. Yani tarihi ve toplumu elimizde olmayarak bir zıtlık, çelişki ve çatışma denklemi şeklinde okumak ve idrak gibi bir sonuç doğurur bu. Dolayısıyla kavramın daha munis ve makul bir kullanıma dönüştürülmesi fazla bir anlam ifade etmeyeceği gibi, kendini kavramlarla inşa edip vuzuha kavuşturan bir metodolojinin dışına da çıkarmaz bizi.

Bunları söylerken de, toplum ve din hayatımızın bir takım farklılaşmalardan büsbütün azade olduğunu iddia ediyordum değilim. Hem bu gerçekçi de olmaz. Hem de yukarıdaki algılamayı üretmek ve alabildiğine görünür kılmak bir moda dönüşüğü için (1990’lardan bu yana) bunun yeterince müsait şartları da bulunmuyor. Ama ne var ki politika, sosyoloji ve tarih alanında, aşırı derecede kullanıma dönüştürülen bu tür nazariyelerin, bir an geliyor ki kaba

bir şematizme varıp dayandığını, serbest düşünmenin önünü tıkadığını ve insanın üzerinde ayrıca garip bir yakınsaklık tesiri üretmeye başladığını da söylemeden edemeyeceğim. Nitekim bugün ülkemizde, Alevilik-Bektaşılık veya toplumsal tarih araştırması yapanların bir haylisi, Irène Melikof’u beğensin beğenmesin, onun kurduğu bir manivelanın tekrarı içinde görünüyorlar. Hani bir zamanlar Türk sosyal bilimlerinde çok kullanılan, kullanıla kullanıla da yıpranan “sosyal değişme” teorilerinin, “merkez çevre” zıtlığını esas alan yaklaşımların akıbeti şimdi ne durumda? Şimdi aynı tarz da çalışmalar yapılırsa, sizin – bizim üzerimizde, biraz komik bir tesir bırakmaz mı bunlar? İşte Melikoff’çu yaklaşımların, yavaş yavaş zemin kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu bunun için söylemiş oluyorum.

ESERDEKİ MELİKOF’ÇU TUTUM ve MİTOLOJİK HAFIZA SORUNU

Konuyu biraz daha açalım isterseniz:

Bir zamanlar marksistler toplumu, sınıfsal yapılar halinde idrak eder ve daima öyle tasvir ederlerdi. Onların bütün dikkati, sınıfsal çelişkinin mutlaklığını kanıtlamaktan öte bir anlam taşımazdı. Yani onlar için metot; toplumu ve tarihi sağlıklı okumak için bir imkân değil de, metodun mutlaklığını kanıtlamak yolunda toplumsal yapılar birer idi. İşte Melikof’un yöntemi, onu beğenen ve karşı çıkanların elinde, maalesef böyle bir şematizme doğru hızla kayıyor demek istiyorum.

Nitekim Türk tarihiyle, özellikle de din ve toplum tarihiyle ziyadesiyle meşgul görünen Melikof’un bu noktadaki yaklaşımını hatırlatmak gerekir. Bilindiği gibi Melikof, *heterodoks* unsurları izah ederken, onların “kaba bir İslam kulfî altında” hala daha eski “şamanist inançları” ve gelenekleri sürdürmekte olduklarını iddia eder. Yani şekil bakımından genel bir İslam görünümü, fakat özü itibarıyla ise tamamen ayrı, bam başka bir muhteva!... Doğrusu bu ağır töhmeti, heterodoks olarak tanımlanan hiçbir kişiye veya zümreye reva göremem. Ayrıca bu dönemlere ait hiçbir eserde de bunun örneklerine tesadüf edemeyiz. Burada kastedilen hiç olmazsa, eski dinin *örfi* bazı taraşarı ile sınırlı tutulsa. Kaldı ki Melikof veya yolunda gidenlerin asıl yanılışı, eski inancın değil; (deyim, mecaz, ifade kalıbı ve eski dini kavramlar olarak) dilin muhafazakâr tarafının hâlâ daha devam ediyor olmasından başka bir şey değildir. Eğer biraz sosyoloji ve “derin tarihi” okumuşsak, “mitolojisini” hatırlamayan ve adeta yeryüzünde “mitolojisiz” yaşayan tek millet haline gelmişsek, böyle bir milletin gizli din taşımasının imkânsızlığını kavramak her halde zor olmamalıdır.

Ancak ilgili nazariye daha farklı düşündüğü ve bizi öyle bir algılamaya sevk edip durduğu halde, tarih ve toplum hayatımız bunu her zaman doğrulamıyor. Özellikle de elimizin altındaki vilâyetnâme ve onaltıncı yüzyıla kadar ortaya çıkan çoğu vilâyetnâmeleri!... Nitekim Bektaşî geleneği içinde *Balım Sultan*’dan önce gelen ve Rumeli’nin manevi gözcüsü olarak da adı gülbanklerde tekrar edilip duran Seyyid Ali Sultan’ın hayatı olduğu kadar, onun halk arasında dolaşan parça parça menkıbelerini derleyip toparlayan ve böylesi bir vilâyetnâmeye dönüştüren meçhul muharririn kendisi de!... Burada söylediklerimin ve söyleyeceklerimin dana iyi kavranması bakımından, Yıldırım’ın hazırladığı vilâyetnâme metninin behemehal okunmasını tavsiye edeceğim.

Zira ilgili velâyetnâme metninde biz toplumu ve dinî hayatı, özellikle de tarihi, birbirinden ayırışmış, geçişkenliğe imkan vermeyen zıt kutup ve kompartımanlar biçiminde okumuyoruz. Ne *heterodoks*, ne de *ortodoks merkez güçler* ayırımına doğrusu imkân bulamıyoruz. Çünkü kendisine heterodoks İslam rolü bindirilen Seyyid Ali Sultan'la, güya zihinlerde varlığı iddia edilen ortodoks İslam merkezi, mesafe bakımından birbirinden uzakta, fakat aynı müşterek rüyalar ve ideallerle yüklü görünmüyorlar mı? Onlar, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli'ye geçip, tarihi fütühatlar gerçekleştiriyorlar mı? (Araştırmacının, Rumeli'ye ilk geçen öncü sınışar arasına, bildiğimiz *Şeyh Bedreddin Simavnalı*'nın babasını da eklemesi gerektiğini bu arada tavsiye edeceğim. Çünkü *Şeyh Bedreddin Menâkıbı*'nda bu hususla ilgili geniş malumat bulunmaktadır. Dolayısıyla araştırmacının kullandığı kaynaklar arasında bu önemli eserin de zikri gerekmektedir.) Kaldığımız yerden devam edelim: yapılan büyük fetihler sonrasında, bu manevi önderlere (*Seyyid Ali Sultan* ve *Şeyh Bedrettin*'in babası gibi daha niceleri dahil) vakıf araziler tahsis edilmiyor mu? Bu yeni hayatları içinde onları, manevi düzlemde veya mektuplaşmalar suretiyle realite düzleminde, Sultanla derin diyaloglar halinde görmüyor muyuz? Gerçek böyle olduğu halde de, belki on altıncı yüzyıl başlarında bu velâyetnâmeyi düzenleyen Bektaşî muharririnin de anlattığı/naklettiği bu atmosferden, her hangi bir rahatsızlığı söz konusu mudur?

Böylesi ikircikli bir hava sezmediğimiz gibi, velâyetnâme sayfalarında biz onları yüksek bir gazâ ruhu ile dopdolu, sultanlar veya paşa komutanlarla omuz omuza, sürekli cemaat halinde kılınan namazlar ve önlerine gelen Rum/hıristiyan ahaliye din teklifinde bulunan *misyoner ruhlar* olarak okuyoruz. Dolayısıyla böyle bir manzara içinde algılanan din, devlet ve toplum hayatının ne popüler yani heterodoks, ne de şer'i ve belki Sünni, yani ortodoks farklılaşması biçiminde ayrıştırılması mümkün görünmüyor. Daha doğrusu bu yüzyıllarda din, toplum ve düşünce hayatı, Melikof'un iddia ettiği gibi paradoksal bir çelişki içinde de seyretmiyor. Dolayısıyla toplumun şimdiki halde olduğu gibi, bir sorunu da bulunmuyor demektir. Öyle olduğu halde de Melikof'un doktrinini, böyle bütünlükçü bir toplumsal yapı üzerine nasıl monte etmek imkanı bulunabilir diye düşünmeden edemiyoruz. İşte *Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi*'nin çerçevelerini çizdiği, bir manada da ruhunu inşa ettiği böyle bir toplum ve tarih realitesinden daha farklı bir sonuca ulaşmak, her halde mümkün olabilmeliydi.

Evet, tarihin ve toplumların, zıtlık ve çelişkilerle seyreden hayatları da kuşkusuz vardır. Fakat bunların, inip çıkan tansiyonlar gibi, devrevî olduğunu unutmamak kaydıyla!... Zira daha bidayetinde, toplumsal sınışar katmanlar halinde "*tekevvün*" etmemiş ve dolayısıyla "*sımf şuurı*" nedir bilmeyen milletler için, bunun aksini düşünmek zaten mahalden öte bir faraziye'dir. Ayrıca da tarzı teşekkülü itibarıyla *kabilevi karakter* arzeden toplumlar, çoğu zaman yüksek heyecanlarla dopdolu yaşarlar. Böylesi büyük rüzgarların anaforunda bulurlar bazen kendilerini. Kendilerini bu yüzyıllarda olduğu gibi, zaman ve tarih karşısında derin bir mesuliyet şuuruyla dopdolu hissedebilir ve kenetlenirler. Selçuklu sonrasında yaşanan asıl fetretin "*toplumsal şuur altını*" nasıl harekete geçirdiğini anlıyoruz bütün bu gelişmelerden.

Dolayısıyla bir takım nazariyeleri doğrulamak sadedinde kendi hayatımızı ve toplumu ziyadesiyle eğip bükmek, zorlamak icap eder. Mesela bu arada Ahmet Yaşar Ocak hocanın Seyyid Ali Sultan ve kırk kişilik takımı için “kalenderi” veya “torlak” biçiminde nitelermelerde bulunduğunu hatırlıyorum. Kalenderi midir bu sınışar? (büyük ihtimal) Yoksa bu velâyetnâmede ifade edildiği biçimiyle birer Bektaşî dervişı midirler? (mümkündür). Hepsî kabul ve bu havaları içinde; hepsî yüksek ruhlu insanlar!... Ya da hepsinin, aynı yüksek gazâ heyecanlarının peşinde yüzdüklerini tebarüz ettirmekten geri durmamak gerekmektedir.

Bütün bu söylediklerimle de tarih içinde yaşanmış ciddi bazı çatlakların üzerini kırmızı/ yeşil bir şalla kapatmak değil muradım. Tam tersine hiç olmazsa Balım Sultan sonrasında, Safevî hareketine, ya da bilahare vuku bulacak Celâli hareketlerine kadar, toplumu ve tarihi ayırışmaya zorlayacak cinsten kırılmalar yaşamadığımızı vurgulamak bütün amacım. Ne var ki bunları söylerken de *siyasi olanla toplumsal olanın* birbirinden ayrı mütalaa edilmesi gerektiğini ayrıca vurgulamış oluyorum.

SONUÇ

Şimdi bütün bu izahların ardından, Yıldırım'ın çalışması hakkında ne söylenebilir? *Seyyid Ali Sultan ve Velâyetnâmesi* adlı çalışma, sırtını yaslar görüldüğü teoriyi her şeye rağmen aşılıyor. Çünkü orada, Abdülbaki Gölpınarlı ve emsalinde şahidi olduğunuz genellemeci, ayağı yerden kesik hükümler vermek savrukluğu görülmüyor. Kaynak metin velâyetnâme ile aynı yüzyılın diğer eser ve kaynaklarını yorumlarken de, daha gerçekçi davranıyor. Ayrıca kullandığı kavramlara karşı da (Melikof'tan müdevver) elsiz-ayaksız bir teslimiyet için de sayılmaz.

Sözlerimi şöyle bağlamak isterim: Seyyid Ali Sultan'ın son derece karanlıklar içinde seyreden hayatını, Orhan gazi ile fiili düzlemde cereyan eden ilişkilerini, menâkıptaki bilgilerin tarih zemininde cereyan edip etmediğini, ilgili velâyetnâmenin yazılış tarihini ve daha önemlisi de Seyyid Ali Sultan'la Hacı Bektaş Veli arasındaki ilişkinin gerçeklik değerini; sayısız belge ve arşiv kaynağının aynı konu üzerindeki şehadet ve itirazlarını merak edenlere, Yıldırım'ın bu *çok sesli koroyu* nasıl yönettiğini tanımak isteyenlere ve buradan hâsıl olan özgün besteyi dinlemek ihtiyacını duyanlara, ilgili eseri okumaktan başka çare yok demek isterim.